

Silvestrova Oksana. Philosophical-historical Problems of Egoism as an Element of Human life Orientation. The main aspects of egoism as one of the elements of life orientation are considered in the article. The attention was paid to the fact that the formation of egoistic attitude is not only associated with individual factors, but also from a socio-historical conditions.

Key words: egoism, «the image of Me», spirituality, «ownership», «being».

Стаття надійшла до редколегії
30.03.2013 р.

УДК 32.019

Олександр Ситник

Політична міфологія: проблема визначення

У статті висвітлено проблеми дослідження політичної міфології в сучасній філософській і політичній думці. Проаналізовано поняття, структуру й функцію політичного міфу.

Ключові слова: політична міфологія, влада, суспільна свідомість.

Постановка наукової проблеми та її значення. Специфіка політичної міфології як одного з різновидів соціального міфу тривалий час є предметом дослідження представників різних дисциплін. Суперечливий вплив політичної міфології на суспільство потребує сьогодні глибокого переосмислення. Її практично-духовна роль у розробленні соціального ідеалу й, водночас, потреба усунення міфологічних елементів із теорії і практики, які виникають унаслідок спроб її прямої та вульгарної реалізації, передбачають вивчення сутності політичного міфологізму.

Це завдання набуває ще більшої актуальності тому, що системно-трансформаційний процес, який переживає Україна, супроводжується неминучим у подібних випадках протиборством соціальних ідеалів, частина з яких несе на собі більш чи менш чіткий відбиток утопізму та політичної міфотворчості.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Існує блок робіт, у яких наведено або проаналізовано окремі феномени як факти політичної міфології. Так, П. Бурдье наполягає на тому, що всі політичні платформи, по суті, являють собою міф, оскільки «політичні позиції реальні настільки, наскільки присутні в часі й визначають простір існування соціальних груп» [1, с.15].

Т. Нейрн аналізує громадянське суспільство як міф, який протистоїть іншим ідеологічним утворенням і зазнає змін у трактуваннях різних ідеологів [2]. Більшість досліджень міфу присвячена його архаїчним формам, і його вивчали антропологи (Тейлор, Фрезер), етнологи (Малиновський, Дюркгейм), соціолінгвісти (Барт).

Для методологічного обґрунтування вивчення міфу здебільшого використовують три теоретичні підходи: семіотичний підхід Р. Барта, концепцію колективного несвідомого К. Г. Юнга й символічний підхід Е. Кассіра [3]. Ці підходи дають можливість проаналізувати структуру міфу та його використання, зокрема в політиці.

Звернемо також увагу на спроби системного аналізу політичної міфології, визначення її сутності, використання в політичній практиці [4].

Мета статті – дослідити політичну міфологію через з'ясування її предметного поля. Для досягнення мети розв'язували такі завдання: проаналізувати політичний міф як спосіб легітимізації влади; визначити його зв'язок з архаїчним міфом; схарактеризувати проблему визначеності, структуру й функції політичної міфології.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Крах старих ідеологій, устоїв, цінностей та ідеалів неминуче призводить до виникнення та наростання в суспільстві прагнень заповнити утворений вакуум. «Межова» ситуація штовхає масову свідомість на пошуки

будь-яких форм її компенсації. Один із таких шляхів – процес архаїзації і міфологізації свідомості, акумуляції різних форм соціальних ілюзій.

О. М. Цуладзе визначає політичний міф як «міф, що використовується для реалізації політичної цілі: боротьби за владу, легітимізації влади, здійснення політичного панування» [5, с. 56].

На думку автора, політичні міфи, які використовують як інструмент політичної боротьби, дуже впливають на все суспільство. Політичну міфологію можна було б назвати прикладною міфологією, оскільки за будь-яким політичним міфом завжди приховані матеріальні інтереси певних осіб і груп. У цьому визначенні акцентовано на штучності цього соціального явища, його прикладному характері.

Сучасний міф головню локалізується в соціальній сфері, складність і специфіка якої за потреби породжує та відтворює міфи, і саме тут їх функціональні особливості проявляються найбільш виразно та значимо. Як особливий соціокультурний феномен, соціальний міф характерний для всіх етапів розвитку людства, він постійно відтворюється масовою свідомістю і є складником духовних універсалій різних історичних періодів.

Міф – це плід, витвір масової, колективної творчості, і він іманентний масовій, колективній свідомості. Міф – ірраціональний, «усередині» міфу ніколи не помічаються логічні суперечності. Він позбавлений конкретного виміру, його сфера – конформістська свідомість.

В. С. Полосин у роботі «Міф, релігія, держава: дослідження політичної міфології» трактує міф як архетип соціального досвіду. Міф учений визначає як первинну, цільну й універсальну форму пізнання, у якій «об'єкт споглядається в єдності його зовнішнього актуального образу і знання про його минуле, сьогодення та майбутнє» [6, с.40]. Автор указує причини, за якими міф продовжує своє приховане існування навіть в епоху розквіту раціоналізму. Бажання певної постійної і навіть абсолютної стабільності буття – вічності, навіть у самого послідовного раціоналіста залишається, у крайньому випадку, в підсвідомості, елементи міфу ірраціональні, образні, чуттєві уявлення про всезагальну смислову цільність буття як умову абсолютної стабільності.

Відродження міфу можна пояснити незадоволеною потребою сучасної людини в цілісному погляді на світ. Потреба в такому погляді та обмежені можливості раціонального підходу приводять до того, що системоутворюючу роль у структурі масової свідомості починає відігравати несистематична повсякденна свідомість, яка переймає на себе невластиві їй функції.

Актуалізація міфологічного складника в масовій свідомості можна пояснити особливостями кризової свідомості, яка, утративши раціональну основу, намагається спертися на ірраціональні сили. У переломні моменти історії в масовій свідомості особливо посилюється тенденція до персоналізації несвідомих страхів, подій і сподівань.

Міфологічні образи глибоко вкорінені в масову психологію, що теж впливає на утопічну творчість. Міф, виростаючи з минулого, переносить із допомогою утопії перетворений багатовіковий колективний досвід через архетипи в майбутнє. Єдність цих духовних явищ виявляється також у тому, що утопічні ідеї та ідеали формуються в такому духовному просторі, де переважають ілюзорно-міфічні елементи, і будь-який соціальний міф у «знятому» вигляді містить утопічний ідеал.

Зазвичай, в історичному розвитку елементи міфу та утопії поєднуються, стикаються, переплітаються, створюючи певний єдиний ілюзорний образ соціального буття, у якому неадекватно представлена дійсність і яке іманентно містить і трансцендентний їй ідеал майбутнього. У цьому контексті виправданим є вживання поняття «міфоутопія», яке стосовно до міфів фіксує наявність у них елементів передбачення, прогнозування, а щодо утопії – присутність у ній неадекватного, ілюзорного, спотвореного відображення. У зв'язку із цим можна говорити про те, що утопія – це майбутнє, інтерпретоване з погляду ілюзій теперішнього, а міф – це ілюзії теперішнього, прокоментовані з позицій ідеалу. Крім цього, утопія, виростаючи з міфічних уявлень, розпредмечуючи їх і деміфологізуючи суспільні відносини, у кінцевому підсумку спрямована на конструювання нових міфів.

У міфі здійснюється безпосередній живий зв'язок із колективним досвідом, який слугує тим самим історично апробованим засобом переборення відчуття особистісної самотності. Міф дійсний для людини лише тією мірою, у якій людина відчуває в ній наявність хоча б однієї відповіді на життєво важливі для себе питання.

Першопочатково міф має архитипічну природу. Сукупний досвід людства виступає необхідним компонентом цілісного погляду на світ. На рівні колективної пам'яті міф виступає необхідним, об'єктивним і унікальним засобом збереження та використання сукупного суспільного досвіду, постає підсвідомим суспільної свідомості.

Сучасний раціоналізм, який підриває основи міфології і релігії, тим самим ще більше посилює потребу в міфі, оскільки для того, щоб включити в колективну пам'ять суспільства нові раціональні знання, вони мають трансформуватися в пізнавальні цільні образи, оскільки інакше їх не можна інкорпорувати у вже існуючий соціальний досвід. Архетипи досвіду залишаються загалом незмінними. Змінюються зовнішність і імена персонажів, коректуються їх функції.

Реальність міфу для архаїчної свідомості абсолютна й не підлягає жодному сумніву зі сторони міфоносія. Політичний міф також розпізнається як реальність, але вже не з тією впевненістю і глибиною, як у разі архаїчного міфу. Політичний міф, якщо його розглянути зі сторони ідеологічного оформлення, – завжди чиясь видумка. Так чи інакше, політичний міф ким-небудь створений, а лише потім сприйнятий.

Міф, у тому числі й політичний, має власну картину реальності. Потрібно мати на увазі, що у свідомості завжди присутній акт віри, оскільки без віри в реальність свого об'єкта міф утрачає свою основу [7, с. 528].

Міф оперує образами. Це забезпечує йому запам'ятовуваність, пізнавальність, цільність. Водночас будь-який образ допускає відмінність у трактуванні його деталей, що дає змогу обростати численними деталями, варіантами. Міф перетворюється в продукт спільної творчості багатьох людей і при цьому зберігає свою початкову задану структуру та смислове навантаження. Ось чому для сучасного політтехнолога міф – це безцінний засіб маніпулювання суспільною свідомістю.

Міф має ірраціональний фундамент, який укорінений в емоційній сфері. Без емоцій не буває співпереживання герою, ідентифікації з ним. А це головна умова ефективності політичного міфу. Тому міф завжди має власну драматургію. Вона проста й доступна для всіх. Міф дає змогу пов'язувати в єдине різні події, створює відчуття цільності, усвідомлення реальності.

Політичний міф структурований. Він уключає у свою структуру:

1) архетип певної досвідної ситуації, пов'язаної зі здійсненням заходів соціального регулювання і примусу;

2) зміст конкретного досвіду, емпірично отриманих у ситуаціях об'єднаних архетипом;

3) систему алегоричних образів.

Співпереживання політичному міфу – перша необхідна умова легітимізації масовою свідомістю інститутів влади й конкретних осіб як її персонажів. Таке співпереживання з'являється й ґрунтується на підсвідомій, ірраціональній переконаності в наявності аналогії між проблемною ситуацією сьогодення і ситуацією з минулого, яка закодована в міфі й у якій уже відомий результат.

Для переборення сумнівів, які виникають у суспільстві, міф повинен постійно відтворюватися в політичних ритуалах. Колективне відчуття правди стає головним критерієм легітимізації політичних рішень, обов'язкових для меншості.

Політичний міф має свої соціальні функції:

1) збереження сукупного політичного досвіду в алегоричній формі, яка співвідносить його з уявленнями про абсолютну стабільність;

2) відтворення даного досвіду в ідеології, у політичних церемоніях і ритуалах;

3) співвідношення бажань і потреб суспільства, окремих соціальних груп і корпорацій та народу загалом із сукупним досвідом, узагальненим до рівня архетипів;

4) легітимізація владних інститутів і носіїв верховної влади в країні. Міф є основою легітимності влади і її сторожем одночасно.

Політичний міф проходить кілька стадій свого розвитку: через ідентифікацію до загального переживання. Потім, через символізацію міф приходить до ритуалізації – оперування, комбінування символами.

Міф завжди тяжіє до простих формул і рішень. У міфі світ зрозумілий, відкритий людині. Оскільки світ відкритий, він не лякає людину. Завдяки міфу отримується відчуття гармонії, єднання з буттям. Міф захищає від безпосереднього зіткнення з реальністю.

Міф – узагальнене осмислення дійсності, за якого уявлення, образ збігається із самою дійсністю, причому міфологічне осмислення не потребує жодних доказів чи обґрунтування фактами, навпаки,

воно саме «згори» дає пояснення суті та причин різноманітних явищ. Основне і, по суті, єдине, що характерне для будь-якого міфу, – це те, що він розповідь, яка сприймається за правду, якою б неправдоподібною вона не була. У цьому разі очевидна суть міфу як творчості: міф – це така творчість, за якої фантазія сприймається за реальність. Однією з істотних граней міфотворчості є якраз те, що людина, яка живе «всередині» міфологічної свідомості, не відрізняє міфічні сюжети від реальності, точніше, викладає їх у формах самої дійсності. Міф – це форма практично-духовного освоєння дійсності, специфіка якої виявляється в перекодуванні свідомістю фактів реальності, у тому, що події та явища дійсності моделюються і зображуються в іншій, відмінній від реальності площині.

У цьому аспекті процес міфотворення характеризується двома рисами: присутністю практичного аргументу й наявністю ілюзорного, уявного компонента.

Міфу властиві такі риси, як всезагальність, загальновизнаність, цільність і єдність усіх елементів, простота. Маючи такі характеристики міф із реального, суперечливого, складного, неоднозначного світу створює придатний для життя, єдиний, цілісний Всесвіт.

Особливість перехідних процесів в Україні полягає в тому, що досі немає ґрунтовно виробленої і послідовно здійсненої стратегії руху до якісно нового етапу суспільства. Формуванню такої стратегії заважає надзвичайно широкий діапазон цілей, які пропонують різні соціально-політичні сили, рухами й партіями. Системно-трансформаційний процес, що переживає наша країна, супроводжується неминучим у подібних ситуаціях протиставленням соціальних ідеалів, частина з яких несе на собі більш-менш чіткий відбиток утопізму. Влада ідей, яка справді може бути величезною або сприяє суспільному прогресу при розумному виборі відповідних ідеалів або, навпаки, веде суспільство до соціальної катастрофи, якщо ідеал за всієї своєї зовнішньої привабливості виявляється утопічним. Реалістичний суспільний ідеал міг би дати могутній ідеологічний імпульс консолідації людей, які творять спільне майбутнє. Однак для цього він повинен бути позбавлений утопічних на шарувань і спиратися не на примітивну ідеологію та політичну міфологію, а на найсучасніші уявлення про те, як майбутнє виникає з минулого.

Висновки й перспективи подальших досліджень. У перехідні періоди розвитку суспільства, в епохи великих змін і соціальних зрушень у людей нерідко формується особливий стан свідомості, особливий настрій. Руйнується старий порядок, а новий ще не став фактом – ось коротка формула тих ситуацій, коли існуючому стану речей повсюдно протиставляють певний ідеал, здатний, на думку його прихильників, відтворити порушену рівновагу суспільного світу. Цією обставиною визначається історичне значення політичної міфології та утопії, які, передовсім, є спробами інтелектуального оволодіння кризовою ситуацією.

Політичний міф, як спосіб сакралізації влади, – основа сакралізаційних процесів у сучасному суспільстві. Політичний міф «розпорошений» у культурі, яка є його носієм. Штучно створюється політична ідеологія, яка спирається на той чи той політичний міф. Останній являє собою символічну реальність, яка закликає замінити реальність об'єктивну. Політичний міф має свою структуру й соціальні функції, найбільш важливими з яких є: збереження сукупного політичного досвіду в алегоричній формі, сприйняття даного досвіду в ідеології, у політичних церемоніях і ритуалах; співвідношення бажань і потреб суспільства, окремих соціальних груп і корпорацій та народу загалом до рівня архетипів.

Питаннями подальшого дослідження феномену міфу у філософському, політичному, соціологічному аспектах можуть бути з'ясування їх сутності, функцій, механізму еволюції, шляхів впливу на суспільне й політичне життя тощо.

Джерела та література

1. Бурдые П. Описывать и предписывать. Заметка об условиях возможности и границах политической действительности / П. Бурдые // Логос. – 2003. – № 4. – С. 33–41.
2. Нейрн Т. От гражданского общества к гражданскому национализму: эволюция мифа / Т. Нейрн // Логос. – 2007. – № 1. – С. 14–33.
3. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : [б. и.], 1994 ; Барт Р. Мифологии / Р. Барт. – М. : [б. и.], 2000 ; Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке / Э. Кассирер. – М. : [б. и.], 1998 ; Юнг К. Г. Архетип и символ / К. Г. Юнг. – М. : [б. и.], 2001.
4. Щербинина Н. Г. Политический мир России / Щербинина Н. Г. – Томск : [б. и.], 1997 ; Кольев А. Н. Политическая мифология / А. Н. Кольев. – М. : [б. и.], 2003 ; Цуладзе А. Политическая мифология / А. Цуладзе. – М. : [б. и.], 2003.

5. Цуладзе А. М. Политическая мифология / А. М. Цуладзе. – М. : Эксмо, 2003. – 384 с.
6. Полосин В. С. Миф. Религия. Государство: исследование политической мифологии / В. С. Полосин. – М. : Ладомир, 1999. – 440 с.
7. Кассирер Э. Опыт о человеке / Э. Кассирер. – М. : Гардарики, 1998. – 784 с.

Сытник Александр. Политическая мифология: проблема определения. В статье рассматриваются проблемы исследования политической мифологии в современной философской и политической мысли. Анализируются понятие, структура и функции политического мифа. Цель статьи – исследовать политической мифологии сквозь призму определения её предметного поля. Политический миф определяется как миф, используемый для реализации политических целей борьбы за власть, легитимизации власти, осуществления политического господства. Обосновываются причины возрождения мифа, мифологической составляющей массового сознания. Сопереживания политическому мифу – первое необходимое условие легитимации массовым сознанием институтов власти и конкретных лиц в качестве персонажей этой власти. В мифе осуществляется непосредственная связь личного опыта с коллективным опытом. Миф действителен для человека только в той мере, в какой человек чувствует в ней присутствие хотя бы одного ответа на жизненно важные для себя вопросы. Миф – это форма практически-духовного освоения действительности, специфика которой выявляется в перекодировании сознанием фактов действительности, в том, что события и явления действительности моделируются и изображаются в иной, отличной от действительности плоскости. Политический миф как способ сакрализации власти выступает основой сакрализационных процессов в современном обществе. Он «распылен» в культуре, которая и является его носителем. Политический миф имеет свою структуру и функции, важнейшей из которых является легитимизация властных институтов и носителей верховной власти.

Ключевые слова: политическая мифология, власть, общественное сознание.

Sytnyk Oleksandr. Political Mythology: the Problem of Definition. The article analyzes to a problem of research of political mythology in modern philosophical and politological thought. The concept, structure and functions of a political myth a re considered. Political myth is defined as a myth used to implement the objectives of the struggle for political power, legitimizing power of the political domination. Justified reasons for the revival of myth , mythological component of the mass consciousness. Empathy political myth - the first prerequisite of legitimizing the mass consciousness of government institutions and individuals who as characters of this power. In the myth, to communicate directly with the personal experience of collective experience. Myth is valid for the person only to the extent that a person feels in her presence of at least one answer to the vital question for yourself . Myth – a form of practical spiritual understanding of reality, the specificity of which is revealed in the transcoding consciousness facts of reality, that the events and phenomena of reality modeled and represented in a different plane of reality .Political myth as a way of sacralization of power is the basis sakralizatsionnyh processes in modern society. He «sprayed» in a culture that is its bearer . Political myth has its own structure and functions, the most important of which is the legitimization of government institutions and the supreme ruler .

Key words: political mythology, power, public, consciousness.

Стаття надійшла до редколегії
19.04.2013 р.

УДК 340:12:171 (477)

Борис Чупринський

Правова культура як основний складник професійної культури юриста

Статтю присвячено дослідженню правової культури як основного складника професійної культури юриста. Професійна культура юриста проаналізовано як певний різновид субкультури, що «вбирає» в себе елементи різних видів культур.

Ключеві слова: філософія права, правова культура, правова свідомість, професійна діяльність, професійна культура.

Постановка наукової проблеми та її значення. Реалізація прав і свобод особи, їх безпосередній захист можливий лише за умов стабільного розвитку суспільства, ґрунтуючися на дотриманні закону та недопущеності порушення правопорядку. Високий рівень професійної культури